

MOTTÓK A MAI NAPRA

vedd tudomásul a világot
úgy ahogy van nem kell mindenáron
megváltani ezt egyébként is okosabb
ha istenre hagyod
nem tudsz mindent könnyen elronthatod

persze nem kell okvetlenül
kvietizmusba temetkezni sem
vidd ki a szemetet
pucold ki a cipőd
írd a verseidet

öreg vagy? fáradt? egyedül?
nem vagy egyedül ne nyafogj

Gréczi Emőke

ÁTÖLELT AZ ISTEN

Az 1956-os gyermekparalízis-járvány egyike volt az utolsóknak és a legerősebbeknek. Édesanyám tizenöt évesen, a forradalom előtti napokban került a László-kórház fertőzőosztályára, ahol október 23. után a betegek látogatóktól elzártan, szinte ellátás nélkül maradtak, és próbálták egymást segítve túlélni azt a huszonnyolc napot, amit a fertőzőosztályon kellett tölteniük. A kórháznak ezt a részlegét azokban a napokban nem lehetett elhagyni, és nem lehetett bejutni oda, a forradalom valamilyen módon mégis befolyásolta a „bentiek” életét, a közeli Üllői út odahallatszó csatazajával, a családi viszonyok

és helyzetek megváltozásával, a politikai változások beszívargásával.

A most közölt szöveg részlete egy kétszülős könyvnek, mely személyes, pontosabban „kétszemélyes”, hiszen egy érintett (az édesanyám) és egy kívülálló (én) szemszögéből éli át (újra) az 1956 októberre és az azt követő, utókezeléssel töltött közel négy év eseményeit. Alapja néhány kazetta, a felvételeket eredetileg – örökségként – anyám unokái számára rögzítettem. Ezek őrzik a történeteket, egy ma már nem létező betegség természetét, egy politikai esemény különös körülmények között megélt emlékeit.

Mennyi lehet egy *kis* levegő? Egy borsónyi? Egy ökölnyi? Tényleg, nekem már csak ökölöm van, megszűnt tenyeremnek lenni. Két napja ökölben van mindkét kezem, és amikor utoljára láttam, talán fél nappal ezelőtt, a lábam is marokra volt szorítva.

De elég lenne a borsónyi is, hogy eloszoljon a szürkeség, mert már megint kezd minden nagyon szürke lenni, éppen olyan, mint a mentő fala. Összeolvad a fal az arccal, annak az arcával, aki itt ül velem szemben, teljesen kilátástalan ábrázattal. Az anyám. Mintha még kevesebbet értene ebből az egészből, mint én. A mentőssel nem szólnak egymáshoz, nincs is miről beszélniük. Velem már nincs semmi tennivaló, miután kapaszkodni képtelen vagyok, odarögzítettek a kemény padhoz, csak a homlokom nyomom a hűvös falhoz, így tartom tőle távol a többi testrészem. Mindketten kellemetlen kötelességüket teljesítik, hogy velem együtt rázkódnak ötven kilométeren keresztül. Aztán vihetnek vissza temetni, külön gond lesz a fuvarral. Még magamat sem vagyok képes annyira sajnálni, mint őket. A vírusom áldozatai vagyunk mindannyian, csak én néha tartok egy pár perces szünetet, később esetleg egy hosszabbat, nekik meg ébernek kell maradniuk. Összetart minket, hogy egyikünk sem tudja, mi lesz fél nap múlva, ha úgy alakul, egy hét múlva vagy később. Magatehetetlenül szirénázunk valahová.

Hát hiába mondom, hogy hagyjatok? Nem viccelek, tényleg hagyjatok!

Mit hagyjunk, kérdezi az anyám.

Hát meghalni, mondom halkan, és ez a halság nem póz, mert hangos beszédhez levegő kell, sokkal több, mint amennyivel mostanában rendelkezem. Anyám zokog, én meg nem értem, hogy miért nem fogja már fel. Nincs elég bajom, még gondolkodjam az ő agyával is? Napok óta tudom, hogy nem akar érteni belőlem semmit. Csak nekem fáj, most én nem tudok mozogni, majd megoldom magam. Ez nem olyan, mint egy gyomorrontás, amit mindenki ismer, tudja, mire ébred reggel. Még fekszik a lány két napot, tea, sós krumplics, aztán emlékezni sem fog rá. Nem, ez valami egészen más, még elmagyarázni sem tudnám. Talán el kellene hinni, hogy ez csak rémálom, hogy csak álomban hallok a süvítő szirénát.

Anyám kibőgött szemmel, álmosan néz kifelé a csíkon, a tejüveg fölött, ahonnan látni a barna, ritkuló fák tetejét a bátortalanul világosodó égbolt előtt. Legalább zöldek lennének, de már azok sem. Halványul a két álmos arc. Előbb a szemük körül szürkül, aztán a hajuk lassan egybeolvad a ruhájukkal, majd a mentő szürke-drappos falával, műbőr borításával. Már a légszomj sem képes ébren tartani. A szürkeség, mint apám cigarettájának füstje, elárasztja a kocsis belsejét. És megint nincs tovább.

Aztán valahogyan mégis jutott egy kis levegő anyám tüdejébe, de csak annyi, hogy kitarson a következő eszméletvesztésig. Úgy látszik, ennyi elég volt az életben maradáshoz, a Teremtő egyenlően mérte a szenvedést, és egyenlően a túléléshez szükséges erőt. Óránként elvett egy kicsit a reményből, aztán visszaadott valamennyit.

Könnyű nekem, én ismerem a végét. És ismerős ez a „hagyjatok” is, mindig ezt mondja, ha baja van, mindent egyedül akar megoldani. Ha elesik, csak állunk tétlenül, félbemaradt mozdulattal, hogy felemeljük, várjuk idegesen a beleegyezését. Mintha nem tudná, milyen könnyű nekünk felemelni őt, türelmetlenül, egyre hangosabban üvöltjük, hogy fejezze be végre a szenvedést, és hagyja, hogy rendbe tegyünk. Két perc elég, hogy teljesen összeomoljunk, ő pedig összeszedje magát, és végre elfogadja a segítséget, aztán lerogy egy székre, és összeszorított szemmel, remegve várja, hogy megnyugodjunk végre...

1956. október 20-án, szombat hajnalban hozták fel Pestre a fehérvári kórházból egy kellemet-

lenül szirénázó, zötyögős és reménytelenül színtelen mentővel. Az országút után keresztül a városon, egyenesen a karanténba.

Két héttel korábban, október 6-án tartották utolsó háborítatlan születésnapját. Persze hogy háborítatlanul, a család, mint sok másik, nem érezte át Rajkék éppen zajló újratemetését. (Írták akkor: soha többé! Milyen igaz volt rá is?!) A Balaton partján nem Rajkékról szólt az élet, nem készültek semmire, csak a következő munkanapra, reggel az estére, éjszaka a másnap reggelre. Csak legyen mit enni, ruha a gyerekeknek, tisztességes munka, a többihez úgy sincs közük. Azt hiszem, még a Szabad Nép sem kerülhetett a kezükbe, azt hitték, minden okuk megvan, hogy ne foglalkozzanak a politikával, a környéket latens besúgók lakták, de még ezt sem gondolták, pláne nem mondták ki, még suttogva sem, mert itt a gondolat is veszélybe sodor. Falu volt ez, még ha nyaranta kihúzta is magát. Biztosan tudták, hogy csak így lehet élni és túlélni, tudomást sem véve a pesti dolgokról. Beálltak a hallgatók és közömbösek, a „vidékiek” hosszú sorába.

Torta, valami ajándék, kedves szavak jártak a születésnaposnak, ahogy mind a tizennégy alkalommal korábban. Hogy pontosan miként zajlott, nem emlékszik senki, nem tartotta fontosnak megjegyezni. Pokoli lenne előre ismerni az utolsókat.

En nem tudom, mit érezhet valaki, aki hiába érez. Aki mozgott valamikor, de már nem érti, hogy miért nem mozog, ami tegnap még tökéletesen működött. Szólnak mögötte, de nem tud hátrafordulni, hogy megnézzé, ki szólította. Hogy ne tudjon beletúrni a hajába, szégyenlősen eltakarni az arcát, leütni egy szúnyogot a lábáról, felhúzott térdére hajtani a fejét, asztalra csapni vagy sóhajtani egy jó mélyet, amikor igazán jólesne. A világ leszűkül arra, ami a szeme ügyébe esik. A kéz lassan ökolbe szorul, nem hajlik, és nem emelhető, csak döglök tehetetlenül a testhez szorulva. Azt mondja, az nem fáj, ha az ember nem tud mozogni. Nem az fáj, hanem a tehetetlenség. És ilyenkor esze ágában sincs senkinek a hajába túrni. Életben akar maradni, vagy meghalni minél hamarabb. Nem tudom elképzelni, milyen tizenöt évesen az élet végéről gondolkodni, és most szégyellem egy kicsit, hogy úgy teszek, mintha tudnám.

Egy hónappal ezelőtt voltam utoljára Pesten. A téesz, ahol anyám könyvelt, egy teherautót küldött fel a mezőgazdasági vásárra. Felülhetett a platóra, aki csak felfért. Mi mind a négyen részt vettünk a kiránduláson, nővéremmel vihogva ettük a téesz almáját, de csak szerényen, ne nézzen minket senki falánknak. Az első csutkát kihajítottam, kaptam érte eleget, a többit összegyűjtöttük, ahogy egy illedelmes család lányaihoz illik. A vásár után elmentünk a Városligetbe, az Állatkertbe és a Vidám Parkba. Ennél nyomorúságosabb állapotban akkor sem lehetnék, ha lezuhantam volna a ringliszpírről. Mennyivel melegebb volt akkor, egészen kellemes, kora őszi idő. Most pedig reszketek a láztól, holnap lesz egy hete.

Az ember milyen könnyen hozzászokik a zavaró lázhoz, lassan megtanul együtt élni a hidegrázással. Először az utcán keres szeles sarkokat, forgatja a fejét, hogy szemből kapja a friss őszi levegőt, majd hanykolódik az ágyban, dörgölődik a párna hűvös részeihez, és reménykedik abban, hogy ez is elmúlik, mint a tavalyi influenza. De ez a valami csak nem hagyja magát, ez már nem olyan, felfűti az ágyneműt, és megszártítja a priznicet a mellemen. Aztán mintha a lázba bénulnék bele, mintha megsültek volna az izmaid, talán az idegpályák is odakozmáltak már. Nem érzek semmit, lassan nem mozog, és nem tudok elfordulni, hogy az ágy most már máshol nyomjon.

Hiszen erre vágytam, mit nem adtam volna ezért a vasárnapi misén, mikor begörcsölt a nyakam, megmerevedett, valami feszítette szét a tarkómat belülről, és csak a szám mozgott, a fogam vacogása visszhangzott a templomban. Az orgona öblös hang-

ja belehasított a nyakamba, rezegtette a koponyámat, és mintha hátulról valaki bele-mélyesztette volna ujjait a tarkómba, csak repesztette szét a fájdalom. Nyújtogattam a nyakam, hogy kiálljon a görcs, de csak szűrt kitarotán. A mozdulást és a mozdulatlan-ságot váltogattam, és közben kerestem egy pontot a templomban, ahol megnyugtathatom veszettül égő szememet. Márvány János és Máté félszegen lehajtották fejüket, nem néztek a szemembe, egyik kezüket bocsánatkérően felemelték, a másikat a szí-vükhöz szorították, de nem akartak tudomást venni rólam. Tudják, értik, de nekik eh-hez semmi közük. Csak a sárga arcú Mária mosolygott megértően, ölében a tiszta te-kintetű gyermek Jézussal. Dicsőség Istennek, betegségemnek. Rajtam Mária mosolya nem segít.

Senki nem segített, mert egy úrilány korzózzon vasárnap a Rózsakertben, sétáljon végig a mólón, mosolyogjon az elvárás szerint, tudjon nyugodtan ülni a misén, és érezze a prédikáció súlyát. Múlt vasárnap azt hittem, teljesen összenyom.

Tévedésben voltam tizenöt évig, hogy Pesten fertőződött meg, mert a városligeti nyalánkságokon vitte a szél a vírust. A barackmagról átszállt a betegség a krumplicukorra, onnan meg anyám szájába, így lett az édesből keserű. De a krumplicukor nem fertőz, vegyem végre tudomásul. Nekem minden szabadra kirakott édesség maga a gyermekbénulás, és mindig eszem belőle, mintha ettől bármit is megérthetnék. Sokáig nem tudtam semmit, anyámtól nem kérdeztem, mástól meg csak hazugságot, mellébeszélést kaptam. Ebből lett a romantikus krumplicukor-história, ami tizenvalahány év alatt olyan erősen tartott bennem, hogy tiltakozom a szürke valóság ellen. A szürke valóság pedig az, hogy nincs megfejtés. A vírus útja követhetetlen, mert nem hagy nyomot mindenütt.

Azt is rosszul tudtam, hogy a keze azóta remeg. Pedig mióta él, de csak az iskolában tűnt fel a tanítónak, hatéves korában. Kezébe adom a pohár vizet, az meg hullámoz, mindig félek, hogy elejti. De ahogy a szájához ér a pohár, elcsendesedik a hullámozás, egészen addig, amíg el nem emeli onnan. Ha fog valamit, ha leteszi a kezét, az eltartott hüvelykujja remeg egyedül. Szóval idegbaj?, tettem fel a kérdést egyszer, nem olyan régen, mert már az lenne a legkevesebb. Igen, de háborús gyerek vagyok, mondta. Gondolhatod, ennyi legalább jár; hogy a kezem remegjen. Én meg persze elismerem, ennyi tényleg jár neki. Csak a keze remeg, én már a tizedétől egész testemben hullámozniék.

Alig néhány órát töltött Fehérváron, pedig igazán kedvesen fogadták: délre kiürítettek neki egy kórtermet, és kívülről nézték, mint egy fuldokló földönkívülit, aki nehezen alkalmazkodik bolygónk klímájához. Mert a járásban nem kapta meg más a vírust, Fehérváron is alig láttak ilyet, az a beteg is legfeljebb sántított utána, de halni meg nem halt bele senki. Várták, hogy teljesen a huszonnyolc nap. Ő szívesen tette volna ugyanezt, de úgy is elfogyott a levegő körülötte, hogy szinte alig osztozott valakivel. Egy darabig megpróbálta úgy kezelni, mintha félbeértésből jutna a kelletnél kevesebb a tüdejébe, de estére már nem tudta titkolni. Az apró horkanásokat, küzdelmet a hiányzó oxigénért fulladások váltották fel. Az üvegajtó mögött kétségbeesett és tehetetlen orvosok nyüzsgöttek, majd ahogy jött az éjszaka, lassan elfogytak, és maradt az egyetlen ügyeletes. Egyre fogyott a remény is, hogy kitarat huszonnyolc napig, a kötelező elzárás végéig.

Az első szederszínű foltok a lábszárán jelentek meg még késő délután. Az oxigénhiány miatt vérkeringése kezdte felmondani a szolgálatot. A kórházban tudták, hogy lejárt az idő, a nagyanyám pedig nem akart lemaradni az utolsó órákról. Ez olyan anyás dolog, igény arra, hogy a fontos pillanatokban jelen legyenek. Az üvegajtó mögött közben egyre érett az elhatározás, hogy továbbadnak rajta. Ebben ő már nem vehetett részt, mert várta a pillanatot, amikor ismét roha-

mot kell indítania a levegőért. Lelke mélyén biztos volt benne, hogy a jótékony oxigén jönne már a palackból, csak a rekeszizma mondott csődöt, nem nyitott utat a levegőnek. Óránként, félóránként, ötpercenként kért egy kis haladékat, beérte volna egy egészen kicsi levegővel. De már nem volt képes felállni és feltépni az ablakot, hogy érezzen valamit abból, ahogy az őszi szél összekavarja a fák lehullott leveleit a kórház kihalt parkjában. Megint sötétedett.

A foltok éppen olyanok, mint amikor a biciklipedal összeverte. Csakhogy egyre több van belőle, a biciklimet meg nyugodtan el is adhatják. Tényleg, szólni kellene erről is, mi legyen a feleslegessé vált dolgokkal. A bicikkelvel, a hajkefével, az összekészített iskolatáskával, benne a megírt házi feladatokkal. De most nem terhelném ezzel anyámat, szegényt, alig állhat a lábán. Bár én is alig állhatnék a lábamon. Az ügyeletes nővérrel, szerencsétlen, kifogott egy munkás éjszakát, langyos fűtőtesten pelenkákat melegítenek, és takargatják a foltjaimat. Mintha lefagytak volna a végtagjaim. Még azt is mondták, esetleg hullafoltok, vagy úgy hallottam, úgy képzeltem hallani. Bár máshogy gondoltam korábban, az ember nem láthatja a saját hullafoltjait, azok türelmesen várnak, amíg kimúlunk, és csak utána merészkednek elő a kötőszövetek közül. Nem úgy, mint a keselyű, amelyik sorsát megelőlegezve szemérmetlenül köröz a haldokló felett. A hullafoltoknak nem sürgős, ráérnek kivárni a maguk idejét.

Nem, ezek biztosan még nem a hullafoltok. Úgy látszik, néhol összegyűlt a vér, más-hová már nem jutott belőle. A lábujjaim jéghidegek és fehérek, mostohán kezeli őket a keringés, takarékosan, a felesleges helyekre már nem megy el. Mire kell egy lábujj, ha egészséges is? Így, valószínűleg hosszú távon vízszintesen, tényleg nem kéne kényeztetni őket.

Nem szólok anyámékhoz, ők sem szólnak hozzám, csak egymással beszélnek, sűrűgölnönek a teremben, mintha egy konyhában készítenének valami gazdag vacsorát. Intézkednek, kerülgetik egymást, időnként összenéznek, hátha van a másiknak valami használható ötlete, és felváltva simítják végig a homlokom. Pakolják a pelenkákat, de idegen az érzés, ahogy megérintik a combomat, ők mozgatják helyettem, hogy aláférjen a meleg rongy. Mint egy ménkű nehéz hátizsák a hátamon, ami húzza lefelé a vállamat, megfeszíti a gerincemet, megrogy tőle a lábam, irányítja a mozgásom, de mégsem a testem. Megmakacsolta magát a nyakam, bár fájdalmat ott már nem érzek, a végtagjaim megtagadták a munkát, a tudóm eddigi tevékenységének befejezéséhez közeledik. Az oxigénpalack az ágyam mellett szolgálatkészben áll, de tehetetlen. A szürke felhők megint ellepik a termet, ráhúzódnak a két serény asszony fejére, és lassan rátelepszene az enyémmre is.

Mondani nem tudom, hát gondolom, hátha így is megértik: fűjjátok már el a felhőket az arcom fölül, nem látok ki mögülnök!

Szemtelenység tudni a végét, de hát itt vagyok. Pontosan ezért nem kérdezem meg a nagyanyámat, mit remélt, miért szorgoskodott annyira az anyám körül, hiszen lemondtak már róla. A helyett, hogy vigyázott volna magára, miért akarta hazavinni a bajt. Ilyenkor már nem akarom hallani, hogy „én tudtam, hogy életben marad”, mert ez nem igaz. Azt meg nem mondhatja, hogy „el akartam búcsúzni tőle”, mert túl őszinte lenne. Ki vallaná be, hogy már lemondott a gyermekéről, ha utólag tudja, hogy túlélte?

Ironikus vírus volt, a beteg környezete szinte mindig egészséges maradt. Pár napig amúgy sem derült ki, hogy mitől a magas láz, és miért nehezől a mozgás, közben csókolgatták a hozzátartozók a szerencsétlen beteget, a kór meg lapított, és lecsapott valahol néhány héttel később.

A körzeti orvos homlokán előtörtek az izzadságcseppek, mert tudta, ha egy már van, lehetnek többen is. Asszonyom, ez egy kezelhetetlen betegség. Magától gyógyul, vagy...

Anyám már akkor is utálta a kakaót, de úgy nevelték, hogy kakaót iszik, ha úgy rendelkezik körülötte, ha ez a szokás. Addig nem halhat meg, amíg ki nem ürül a bögréje. Erejét vesztett kezével próbálta elérni az ágy mellé készített bögrét, még most is megfelelni az elvárásoknak, mert jogfolytonosan a magas láz ellenére ürílányszerű maradt. De nem ment, ezúttal kénytelen volt megtagadni a parancsot, pedig könnyen visszajött volna minden, és akkor talán hivatalosan is felmentik egy darabig a kakaóívás alól. Az egyetlen korty, amit még tanúk előtt megivott, a szájában lötyögött, pedig biztos volt benne, hogy lenyelte azonnal. Azóta nyelt százszor is, de a kakaó fennmaradt, egy kicsi a föléből rátapadt a nyelvére, érezte, hogy mindjárt megfullad tőle. Nővére az ágy szélén ülve várta, hogy kettesben maradjanak. Felkapta a bögrét, szájához emelte, ellenkező oldalán, ahol anyám ivott, esetleg pontosan ugyanott, és felhajtotta a kihűlt kakaót ráncos bőrével együtt. Ez volt a legkevesebb, amit megtehetett. Ő szerette a föléit is, mi baja lehet belőle.

Nem lett semmi. Pár nappal később, mikor az ágyat rendbe teheték már, nem volt benne senki, jött a nagy fertőtlenítés. Aki addig megkapta, ráfaragott, aki nem, megúszta, a boltot mostantól becsukták.

Itt hagynak megfulladni, vagy vajon van jobb ötletük? Esetleg megfulladni máshol? Mert így sokáig nem bírom, az biztos. Szerencsére ők is látják, nem szükséges megosztani velük az aggályaimat. Őszintén, nekem végül is mindegy. A fehér hajú főorvosnak talán nem, elrontom a kórház kedvét. Azt hiszem, hamarosan közli anyámmal, hogy kifogytak az ötletekből, náluk többet ne reméljünk. Látom az arcán, hogy megállt a tudománya. Azért hálás vagyok, tényleg mindent megtettek, ők, az orvostudomány és a fertőzőosztály.

Az üvegajtó mögött anyám ideges, jellegzetesen nyafogó hangját hallani. A lámpa fehér buráját bámulva elterelem nyelési zavaraimról a figyelmemet, visszatartom az öklendezésnek látszó fulladásomat, hátha értek a beszélgetésből valamit. Ha csak anyám hangjából következtetek, perceim lehetnek hátra. A legjobb megoldásért küzd, a legrosszabbat várja.

„Ilyen hirtelen? Hiszen néhány napja még olyan eleven volt, mint mindig, játszott, feleselt, makacskodott, házi feladatot írt egészségesen.”

Nem, anyám, nem voltam jól. Tegnap sem, meg tegnapelőtt sem. Vasárnap sem, a Rózsakertben, én megmondtam, de maradtam a bajommal egyedül. Majdnem egy hete ennek, és látod, igazam volt. Mondtam, hogy valami fáj a fejemtől a talpamig, minden összehúzódik, mintha nem növésben, hanem csökkenésben lennék. A hideg úgy rázott, hogy majdnem kiestem a bőrömből. Próbáltam mondani, hogy nem tudom, mi ez, de ebből nagy baj lesz.

Így, egymagamban van időm arra gondolni: milyen jól viseljük tulajdonképpen. Gyermekbénulás. Nem tudtam, hogy még gyermek vagyok, pedig mondják is állandóan: sokat képzelsz magadról. Úgy látszik, tényleg csak a szám volt nagy, még a betegségem is gyermeki. Ki kellene találnom, hogyan egyszerűbb: gyermekként vagy felnőttként felépülni? Esetleg meghalni? Gondoljak arra, hogy magatehetetlen vagyok, fogadjam el, amit mondanak, amit megelőlegeznek nekem, amit kinéznek az állapomból? Vagy kételkedjem az ítéletükben?

Méltatlan így feküdni.

Nem hallom anyám hangját, néma csönd idebenn, akárcsak az üvegajtó mögött. Tulajdonképpen örülhetnék, bizalommal tölthetne el, hogy készülnek valamire. Ha

készülnek, biztosan tudnak megoldást, vagy keresnek legalábbis. Percekre megnyugtat, hogy így vagy úgy, de ennek vége lesz, aztán aggódni kezdek ugyanezért. A titok, mint egy fa törzse, belőle bokrosodnak ki a lehetőségek, mert nem lehet csak egy megoldás, engem például senki sem kérdezett, és biztos van, ami még eszembe sem jutott.

Mindjárt itt a mentő, megyünk Pestre, jön anyám tettetett derúvel, a tegnapiánál láthatóan pár kilóval könnyebben, nyúzott arccal, kialvatlan szemmel. Aggódhatnék is érte, úgy megrogyott a gondoktól, amiket én okozok neki néhány napja. Nem elég, hogy a kakaót nem tudtam meginni, még meg is fulladok neki. Harmincas, fiatalasszony, előtte az élet, én pedig megoldhatatlan problémát jelentek számára. Tényleg nem kéne, most már megoldom magam is, csak jó lenne egy kis levegő, de gyorsan!

A főorvos megértően bólint, igen, asszonyom, Pesten jobb lesz neki. Bólintanék én, ha tudnék ilyesmit, tényleg jobb lesz nekem, de inkább behunyom a szemem, most így várom a sötétséget.

Az év elején, januárban azt mondta egy sportorvos, hogy a kislánynak zajos a szíve, EKG-ra kell vinni. A beutaló Füredre szólt, a legközelebbi szerkezethez. A tó teljes befagyása előtti utolsó hajóval indultak a füredi szívkórházba, közben izgulhattak, hogy vissza is érjenek. A vácogó „tengerészek” halászápadtan imádkozták egyre közelebb a partot: nem sokkal korábban a hajó párdarabja sülydett el, meghaltak akkor sokan. Az ember hányszor képes majdne meghalni, akár tud róla, akár nem. A „kislány” persze nem volt szívbeteg, azóta sem az, bár egy ilyen hajóút után akár lehetett volna.

Nagyanyám elintéztett egy ágyat a László-kórházban. Ha valaki fertőző beteg, és nem tudnak rajta regionálisan segíteni, annak vagy intéznek jobbat, vagy nem, Isten nyugosztalja. Két telefonjába került a zavartan toporgó osztályos orvos szobájából. Egy nyári vendéget értesített, aki szólt a László egyik főorvosának, így küldhették anyámért a mentőt.

Anyámért, a ritka esetért. Az eszméletvesztés a bénulás szövődményeként fellépő agyhártyaizgalomnak volt köszönhető (köszönhető?), amit azért nem nagyon érdemelnek ki a többiek. Ez csak a kivételezettnek járt, százból legfeljebb egynek. Talán, hogy néha ne tudjon magáról, így egyszerűbb elviselni a tehetetlen testet. Esetleg elviselhetőbbé tehetta a sziréna fültépjő zaját, a mentő rázkódását, a hozzátartozók visszafojtott siránkozását. Esetleg valami más lehetett a célja, de nem jut jobb az eszembe. Ez az agyhártyagyulladás túl kicsinek és túl nagyoknak tűnhetett egyszerre. Végül is mindegy, eggyel több vagy kevesebb, de arra elég, hogy mihamarabb vége legyen.

Így került fel anyám Pestre. Gondolták, élhet még órákat, napokat, ha meggyógyul, hetek múlva viszik haza. Arra, ami következett, senki sem számított: öt évre.

Mintha ketten feküdnénk a kórházi ágyon, a fejem egy kis kihagyásokkal, mégis elég jól működő aggyal, és egy másfél méteres kinövés, egy már-már teljesen elhalt, élettelen és közben állandóan sajgó, elnyomott, elfeküdt valami, némi hússal és teljesen feleslegessé vált izomdarabokkal. Kettőnknek semmi közünk egymáshoz. Én vagyok az agy, ez a valami, ez pedig a testem volt valamikor. Nem tudom, miként fogunk működni így együtt, kényszertársbérletben. A testem unottan várja a parancsot, de nem jut el hozzá. Mondaná az agyam, húzd fel a két térded, hajlítsd a lábad, de azok nem mozdulnak, mintha teljesen süketek lennének. Erre az agyam néha elfárad, és kikapcsol néhány percre, egyre kisebb riadalmat okozva környezetemben. Egyre kevesebben aggódnak értem, anyámat már nem látom, körben csak idegenek a maguk bajával, a személyzet edzettnek és közömbösnek látszik.

Vigasztaljon, hogy most már nem vagyok egyedül?

Itt nem panaszkodik senki, nem akarja megértetni a másikkal, hogy mije fáj, és mi-jét szeretné, ha újra fájna egy kicsit. A néma csönd helyett fuldoklások, nyögések, bömbölések, furcsa szerkezetek zajával keverve. László-kórház, zárt fertőzőosztály: új helyszíne a gátak, a végső határok felismerésének és megszokásának. Itt már haltak bele, nem úgy, mint Fehérváron. Sem a halottra, sem az életben maradóra nem jut elég figyelem.

A fal mellett egy sor rácsos ágy, kisebbeknek, csecsemőknek. A rácsok takarásában néma, teljesen mozdulatlan csomagok vagy üvöltő, még működni képes végtagjukkal kapálódzó babák, a többi kezükről, lábukról csak azért tudni, mert valami kidudorodik a rongy alatt, amit rájuk dobtak, de lerúgni nem tudják, bárhogy rángatóznak alatta. Szerencsére nem látom őket, csak ha nagyon nyújtózkodom, de nem teszem sokszor, mert túlságosan megerőltető. A szememet forgatom, próbálom megszokni a furcsa társaságot.

A tehetetlen másfél méterem mázsás súllyal nyomja azt a pontot a derekamon, ahonnan az imént hasztalanul próbálkoztak kinyerni némi folyadékot, agyvizet, gerincvizet, valamit, ami előrébb visz. Tőlem sokkal többet nem kapnak, nem is érdekellem őket különösebben. Orvosi eset vagyok, nem a beteg, szenvedő gyermekük. Megfordulni reménytelen, helyzetet változtatni lehetetlen. Mit válasszak: fájjon, zibbadjon vagy görcsölgjön?

Fehérváron bántóan visszhangzott fuldoklásomtól a kórterem. Itt elnyomja a csecsemők rikácsoló üvöltése. Mától ez az otthonom.

A Lászlóban nem volt egyedül. Úgy látszik, ami Fehérváron egzotikum, Siófokon unikum, azt a természet ezerféleképpen produkálta a fővárosban. Vagy legalábbis odagyűltek a szállítást kiálló, de súlyos állapotú emberek. Egy betegség ezer arca.

Amikor megérkezett anyámmal a mentő, az ápolók szakszerűen és célratorően, mondjuk ki, erőszakosan lehámozták róla a ruháját, vitték a pince fertőtlenítőjébe. Esetlegesen őt is lemosdatták, a higiénia most már lényegtelen, majd oldalára fordították, félrenyomva, erővel eltartva a görcsbe szorult végtagokat. Megpróbálták meglumbálni, de nem ment, az istennek se. Anyámban ekkor tudatosult, hogy érez még pontokat a nyakánál lejjebb is, azt éppen igenis erősen, ahol szurkálják, döfködik idegesen, kapkodva, mert túl lennének már rajta, de eredmény nélkül nem hagyhatják abba. Hozzászólt, hogy minden olyan különösen fáj, máshogy, mint egy horzsolás vagy egy égett seb. Valószínűleg levegő után kapkodott, nem volt képes nyugton maradni, a személyzet pedig unta, hogy senki nem érti: fekiüdjön így, lélegezzon úgy, válaszoljon normálisan, menjen ki egyedül a WC-re, ne bógjön annyit, ne kérjen inni, ne üvöltson olyan hangosan. Az is lehet, hogy elügyetlenkedték, elkapkodták. Anyám nem bírta tovább, félig eszméletlen állapotból magához tért, üvöltött a fájdalomtól, és ahogy felkapta a fejét, egy dermedt arcot látott az üvegfal mögött: az anyját. Azt mondták neki, a lánya nem marad meg. Majd értesítik, most menjen haza.

Azért felkészítették, megpróbálták felkészíteni egy másik lehetőségre: az agyhártyagyulladás következtében fellépő eszméletvesztések valószínűleg maradandó agyi károsodáshoz vezetnek. Ha megmarad, természetesen, ha nem, mindez nem aktuális. Most menjen haza, mondták, itt úgysem maradhat, a lányával mostantól négy hétig nem érintkezhet. Érti? Ha megmarad, mindez csak arra az esetre vonatkozik.

A háborút megélt anyák ilyenkor hazamennek, és tudomásul veszik, hogy most egy békebeli tragédia következik, egy baleset. Közben átgondolják a másik lehetőséget, és megígérik maguknak, hogy szegény elmekárosodott lányukat életük végéig ápolni fogják, sőt ezt tartják hivatásuknak

mostantól. Nem olyan nagy baj, lehet még így is értékes része a társadalomnak, a szomszédok kedvence, aki mindig kéznél van, nem kell félteni a férfiaktól. Persze nem tudom, nagyanyám mit gondolt a pályaudvar felé menet, majd a vonaton, aztán az állomásról gyalog hazafelé, mit mond a férjének, és hogyan rakja össze a történetet a másik lányának. Mert így nagyon ostoba és tapintatlan hazaérni: szervusztok, akkor hát mondjunk le róla. Az út a kórháztól hazáig legalább három órán át tartott, ha rögtön indult a vonat, és jóval tovább, ha várni kellett rá.

A szűrés helyét, mint egy pisztolygolyó által hagyott sebet még hónapok múlva is látni és érezni lehetett.

Nincs rajtam ruha, és nincs mivel eltakarnom magam. Görcsös karom feszül magától valahová, megszokom lassan, hogy nem nekem engedelmeskedik. Rettenetes látvány lehetünk, egy halom meztelen béna ember. Várom, hogy szégyenemet elnyelje a kényszer. Én ráérek, jobb dolgom sincs. Hiába az ősz, és hiába a ruhátlanság, mióta a lázam elmúlt, nem vagyok képes fázni. Néhány órája nem vacogok, harminchét fokom most kifejezetten vigasztaló. A gyógyulás első apró jele? Nem, nem is apró.

Egy férfi kering körülöttünk, talán az apám is lehetne, az egyetlen, aki pizsamát hordhat. Itt ebben a kegyben részesül a kiváltságos, nem csupasz, hanem betegszerűen beteg, ahogy a kórház többi pavilonjában lehetnek. Állítólag alig ment át rajta a vírus, villámgyorsan lezajlott a betegsége, de a hónapos elzárás rá is vonatkozik. Mindenben más, mint mi vagyunk, hozzánk képest úgy tartja magát, mint egy élsportoló, pedig figyelem a járását, nem sántít-e legalább egy kicsit, de nem. Talán húzza az egyik lábát, bár lehet, hogy csak a papucs csoszogásából gondolom így. Pizsamakabátja szinte sima, nem lehet itt régóta. Csak a felsőtestét látom, érdeklődően forgatja a fejét, mint mi, két hete vagy azelőtt.

Délcegen közeledik felém, akár egy olimpikon, leül az ágyam szélére, bólogat megértően, de láthatóan nem akar hozzám érni. Szemét szemembe vonzom, hogy ne nézzen máshová, szégyellem tőle gyufaszzerűre fogyott combom látványát. Tisztességes, mert nem nézelődik, alig marad pár másodpercig, majd sétál tovább hátul összekulcsolt kézzel. A kiságyaknál visszafordul, felém néz újra, és aggódón rázza a fejét.

Hát te élsz még?, kérdezi túlkiabálva a lármát.

Erőltetem, hogy nyitva maradjon a szemem, de szemhéjam letapadt, alóla próbálok életjelet adni magamról. Nem telik most másra, csak arra, hogy bölintsak, legalábbis bölintani akarjak, az akarás biztosan az élet jele. A szemem nem nyílik, de aludni nem tudok.

Valakivel megbeszélhetném, hogy mit kéne tennem ilyenkor.

Hatalmas kórterem, egyik falát üveg választotta el a folyosótól, onnan lestek befelé a megrendült hozzátartozók, napról napra egyre kevesebben. Olyan szégyenteljes ez a kukkolás, kócos hajakból, kiálló könyökökből, görcsbe szorult talpakkból, elferdült vállakból felismerni a gyereket, a feleséget, az unokát, közben fébenézni és pírulni a ruhátlan testek látványától, elborzadni a saját rokon tehetetlenségétől és kiszolgáltatottságától.

Akár egy hadikórházban, szorosan egymás mellé rakták az ágyakat, könnyű és nehéz eseteket, haldoklókat és kényszerbeutaltakat. A négyhetes lappangási időt kellett itt tölteni legalább, de volt, aki nem várta ki a rehabilitációt, előbb feladta, ha rekeszizmát, nyelöcsövét, egyéb belső szerveit érte a bénulás. Mászt olyan szerkezettel kötöttek össze, ami nélkül nem élhetett volna tovább, így maradt itt új élettársával együtt. A nyertesek, a kiválasztottak saját lábukon távoztak, na jó, legfeljebb mankóval.

A többség a köztes állapotúakhoz tartozott, ők valahol máshol folytatták, mikor már nem fertőzhetek tovább. Előkerült a fertőtlenített ruha, amit annak idején lerángattak róluk, az ápoló zacskóba tuszkolta, majd a beteggel együtt továbbrepítette a felépülést segítő kórházba.

Ekkor, '56 őszén különösen sokan és különösen súlyos állapotban feküdtek a Lászlóban, egyike volt a legtöbbséget érintő járványoknak.

Állítólag volt egy vastüdő Debrecenben, és a kivételezett Budapesten négy vagy öt, erre vártak itt sokan. Ha valaki egyszer kiérdemelte, az életben nem tágitott belőle, benne halt meg rendszerint. De ez egyáltalán nem biztos, csak miután tudom, hogy anyámat nem találták rá méltónak, elég egészségesnek (vagy nem akart kihalni a foglaltakból senki), ezért irigykedem egy kicsit: tiszta szerencse, hogy nem volt rá méltó, kénytelen volt saját tüdejét használni.

Aztán ott volt a hintaágy, az egyetlen hintarespirátor, franciaágynak álcázott közönséges doboz, ami közepén megtámasztva mérleghintaként gyötörte a rajta fekvőket, hogy hol a fejük, hol a lábuk legyen feljebb, így próbálva segíteni a rekeszizom hullámzását, a vastüdőről lemaradók légzését. Elképzelhetetlen, miért kap valaki levegőt attól, hogy felkavarják az üres gyomrát, meghányatják egy összebarkácsolt hintaágyon, a kórterem kellős közepén, miközben nyakát nyújtogatja a közönség, hogy vajon él-e még a hintázó. Ha lenn a fej, az apró bömbölők rácsos ágyait lábukkal felfelé lehetett látni, ha fenn a fej, a nagy gyerekek, kis felnőttek rémült tekintetét.

Anyám erről is lemaradt, mert akadt nála épebb ember a környéken. Kár belé, gondolták, a hengereket és a helyeket az ágyon mások, az életképesebbek között sorsolták ki. Takarékoskodtak a hellyel, a húszéves ruhátlan egyetemista, Görög Péter mellé két babát kötöztek, így a két helyen hármat hintáztathattak egyszerre. A két gyerek üvöltött, a fiú hörgöve hápogott a levegőért.

Az állapotfelmérés úgy nézett ki, hogy egy ifjú, de sokak sorsába kénytelenségből beletörődött orvos a beteghez lépett, és kisujját nyújtotta, mint egy újszülöttnak a kispapa, amikor óvatosan akar barátkozni a babával. Ha a szerencsétlen beteg nem tudta megszorítani, erejét és életét a szakember végérvényesen eltávozottnak nyilvánította. Az orvos ilyenkor leplezetlenül nemet intett a nővérnek, esetleg legyintett egy jó nagyot, majd mentek tovább gyógyítható beteget keresni. Egy ilyen lehangoló pillanat jutott anyámnak is. Ezt a betegséget túl lehet élni, sőt túl szokás élni, de őt nem sorolták a túlélők közé.

Szóval lemondtatok rólam? Sajnálalak titeket, különösen téged, te szerencsétlen ember, aki azt hiszi, hogy a kisujjából megfejtí a világot. Magamat nem, rajtam nincs mit sajnálni, inkább csodáljatok, mert most jön az igazi meglepetés: túl fogom élni. Ha erre járna még egyszer, idedugná lapátnyi mancsát, és én felkészülnék rendesen, mert szólna előtte valaki, összeszorított szemmel, amennyire tudom, tiszta erőből úgy megszorogatnám a nyomorult kisujját, hogy a végén még a kezemben maradna. Miért gondol jelentéktelennek, olyannak, aki nem kell már senkinek, akit szükségtelen megmenteni az emberiségnek?

Ennek az embernek fogalma sincs, milyen remek lett a tavalyi bizonyítványom, évfolyamelső. A tantestülettől jutalomkönyvet kaptam, nekem tapsolt a gimnázium egész udvara. Lehet még belőlem bármi is, vegyész akár, vagy magyartanár, csak rajtam múlik, mondták az évszórón. Ez az ember nem volt ott, ezért szívesen elmondanám neki, ha erre, a haldokló felé járna még egyszer, hogy csak rajtam múlik. Lemond rólam, de engem nem kérdezett, pedig megbeszéltük volna felnőtt módra, mit tehetek magamért. Ha érdekelné egyáltalán, mondtam volna, én maradok. Na jó, nem lesz könyvnyű ilyen hátránnyal indulni, de még csak október van, akár a félvélet is teljesítem.

Azt suttogja olyan hangosan, hogy visszasisteregnek a szavak a mögöttem lévő üvegfalról, az sem érdekli, hallom-e, hogy nem jár nekem vastüdő. Annyi baj legyen, még

meg is köszönném, ha számítana neki egy haldokló köszönete valamit. Egyébként sem tetszik, egy természetellenes fémhenger, ami helyettem lélegzik. Semmi szükségem rá, ha egy kicsit összeszedem magam, tudok lélegezni magam is. Aprókat ugyan, mint egy csecsemő, de most elég lesz ennyi is.

Nem vágyom sokra, először csak túlélem. Még ma megpróbálok aludni. Holnap frissen kipróbálok, mit tudok kezdeni a végtagjaimmal, de lehet, hogy az egészet elhalasztom, amíg nem kapok rendesen levegőt. Aztán majd megszokom a zajt és a tömeget, az üvegfalat, a meztelenséget, a gépek suhogását, és lassan visszatér a rend, vagy elkezdődik egy újabb.

Péter Rózsa Szórakoztató algebráját kapta az Arany Dániel középiskolai matematikaverseny győzteseként. Megőrződött néhány más jutalomkönyv: Muszaton Felragyognak a csillagok, ebből kettőt is kapott, egymás utáni évekből. Jiri Zdenek Novak Ismered-e már a fákat?, Ifjúsági Könyvkiadó. Bennük szó szerint ugyanaz a köszöntő: „...példás magatartása, kitűnő előmenetelle jutalmául...”, gyöngybetűk, pecsét, aláírások, '56 előtti és '56 utáni évekből, mintha mi sem történt volna.

De vissza a kórterembe. A neves gyermekorvos nem értett a haldoklók lelkéhez, mintha erre nem készítették volna fel. Fiatalos vonásai egyre ellenségesebbé tették azok számára, akik napok alatt öregedtek éveket. Lendületes mozdulatai bántóan ellenkeztek a betegek bénaságával. Flegmasága pedig a helyzet komolyságával. Pofátlanul őszintén beszélt róluk a jelenlétükben, holott tudhatta, nem a hallójáratuk bémult le, csak a mozgatóidegek mondták fel a szolgálatot. Legyintett, fejét rázta, látványosan lemondott, továbblépett, idegesítette mások küszködése. Pedig ha gyógyszer nem volt rá, legalább valami azért mégiscsak.

Próbáljak meg gondolkodni a fejével? Mi is flegmák vagyunk, ha nem tehetiünk semmit. Mint ha így könnyebb lenne, persze csak nekünk. A másíknak meg közben sokkal nehezebb.

Orvost váltani nem lehetett, ugyan már, és még ő volt a legjobb. Nála csak rosszabbak kerültek elő, isten tudja, hová rejtették emberségüket, talán zokogtak a buszon hazafelé, de itt nem mutattak belőle semmit.

Ha valaki ezt túlélte, az túlél egy atomtámadást is.

A tüdőkapacitás-mérő szerkezet maszkja az ápolónő kezében mindennap körbejárt az osztályon, a piros kismutató mozdulása, netán mozdulatlansága volt az egyetlen remény vagy a bizonyos reménytelenség. Ha kilengett, akkor a beteg egyelőre életképes volt, ha nem nagyon, akkor alig. Itt halálos betegek feküdtek.

Ma nem mindenki dolgozik, és nem azok, akiknek kellene. Kevesebben vannak, a műszeres sem jön óránként, igaz, megetetnek azért rendszeren, de az orvost órák óta nem látom. Van, hogy hosszú ideig nem hallatszik zaj a folyosóról, máskor meg lábak susogását hallom a fejem fölött. Sutyorognak, elrohannak anélkül, hogy benéznének a kórterembe. Mintha reggel óta kevesebb hozzátartozó számára lenne érdekes a beteg rokon állapota. Csak egy rádió recsegő hangja visszhangzik a folyosón. Eddig nem tudtam, hogy egyáltalán van rádió a közelben, most pedig üvölthet, ha még nálam is hallani. Végre valami a külvilágból, egy kis élet. Hátha adnak zenét. Kár, hogy mindent elnyom a nővérek zsongása.

Ebben az új kórteremben magam vagyok egy néma gyereksereggel. Aludtak éjjel, vagy nem szóltak, mert én fönn voltam végig, egyedül a csöndben, tíz néma szobatársal. Lassan megszokom a virrasztást, csak ne lenne ennyire unalmas.

Feltemtem, az üvegfalon túl a műszeres és egy másik nővér, egy idősebb kövérkés be-

szélgét, tán vitatkoznak valamin. Megint arrébb visznek egy szobával? Vagy megérkeztek a szobatársak az előkészített ágyakra? Azért csak bejön a műszeres méregetni. A belügyminiszter bement, hogy gyülekezési tilalom van a városban, közli jó hangosan, hogy az egész szoba hallja. Feltételezem, hogy nekem szólt, nem az apró némáknak.

Miért gyülekeznének, és miért tilos?

Vannak már sokan, ezren, több ezren, közlekedés sem lehet, mert nem jön az éjszakai műszak. Gizi nővér ért csak be eddig, azt mondja, tüntetés van, felfordult a város.

Szóval kitör a háború, én meg valamiért teljes nyugalommal veszem tudomásul. Természetesen felfordult a világ, de nem mától, hanem legalább tíz napja. Az előző élet összeomlik, mielőtt felépítenénk az újat. Mindjárt meggyógyulok, és rögtön lesz béke.

Azt hitte, hogy a forradalom és a betegsége összefügg, vége a régi világnak, elkezdődik egy új. Mivel politikával nem foglalkozott, körülötte se senki, más okot nem látott a felfordulásra, mint a saját állapotát. Így pedig olyan nyilvánvalónak tűnt az egész, nem is értette, miért estek pánikba az emberek.

Családunknak nem akkoriban gyűlt meg a baja a rendszerrel, hanem pár évvel korábban, amikor elvették a birtokot, államosították a vendéglőt, maradt egy apró szőlő pár kilométerrel a jugoszláv határtól. Magam azért hatalmasnak láttam gyermekkoromban, addig tartott, ameddig a szemem ellátott, ugyan alacsonyabb voltam, mint a szőlőtőke, vagyis ez nem jelentett semmit. Volt hozzá két épület, az egyik gazdasági, a másik lakáscélú, meg egy tó, amiben anyámék még pancsoltak, én már csak békákat láttam lubickolni benne. Félős romantika volt számomra, a gazdag bogárvilág és a három, örökké vicsorgó kocsis kutya miatt, mesélték, ha utolértek egy rókát, azonnal elharapták a torkát. Agrártevékenységem pedig abban merült ki, hogy a többi gyerekkel összeszedtük a lehullott szilvát, amiből pálinkát főztek az itt ragadt rokonok.

Ennyi maradt. Szinte rengeteg, de sokkal kevesebb annál, mint ami előtte volt. Az államosítás után a nagyszülei összecsomagoltak, és meg sem álltak a Balaton partjáig. Arrafelé pedig nem tört ki a forradalom. Az utolsó helyi politikai esemény az volt, amikor 1919-ben Horthy a saját lábával rúgta le az egyik vöröst a parkban lévő villájának a teraszáról. Ez a történet annyira erősen él ma is a helyiek emlékezetében, hogy ha kiderülne, hogy a vörösök rúgták le Horthyt, akkor is az első változat maradna érvényben.

Már egy ideje veszélytelenül lehetett megjelenni a vasárnapi misén, vidéken már ennyi is elég volt az emberek komfortérzetének helyreállításához.

Ma éjjel is virrasztottam. Tegnap nem jöttek fel a szüleim, mást sem látogattak. Harang hangját hallom egészen közléről. A szemben lévő kiságyak körvonala lassan tompulni kezd. A könnyeket nem tudom kitörölni a szememből, hunyorognom kell, hogy lefolyjanak az arcomon. Ez a hang olyan közeli, mint odahaza, ha éppen a vasúti átjárónál tartok hazafelé a piacról, a templomban pedig lassan kezdik a diákmiséket. Vagy ha már benn ülünk vasárnap, a mise kezdetét jelző harang pedig közelinek tűnik, hiszen éppen a fejünk felett kong, mégis távoli, mert a vastag falak elzárják a hang útját. Legfeljebb a nyitott ajtón át kúszik a hatalmas térbe, ahol aztán nem visszhangzik soha. Ilyenkor suhannak be nesztelenül a ministránsok. Reggelente sosem figyeltem a harangzúgásra, pedig az ágyamból, vagyis a régi ágyamból is hallani lehetett, legfeljebb akkor, ha félreverték. Ilyenkor az ember képtelen másra figyelni, csak kongatnak kitartóan, hogy az utcai gesztenyefák ijedünkben behullajtják a termést a kertünkbe.

Ha nem vagyok ott, ki fogja összeszedni?

A tegnapi, az éjszakai és a mai ápolók ugyanazok, csak kialvatlanul, tőlünk független idegességgel mérik a vitálkapacitást, aminek eredménye valószínűleg teljesen mind-egy számukra. Még inkább mindegy, mint tegnap volt vagy tegnapelőtt.

Miért szól a harang, meghalt valaki?

Itt mindig meghalnak, mondja Edit nővér, aki nem lehet sokkal idősebb nálam. Leül az ágyam szélére, ölébe terít egy fehér ruhát, ráteszi a csorba szélű tányért, és szá-jamba kanalazza a paradicsomszösszal leöntött főtt krumplit. Hiányzik a szósból a cu-
kor, de nem szólok, most már nehéz lenne az összes tányér paradicsomszösszt végig-
cukrozni.

A főorvos kinyitatta a kórházi kápolnát, Béla, a betegtologató, tudod, az a magas, bajuszos, felmászott kongatni a harangot.

Paradicsomos ujját lenyalja, majd beletörli a köpenyébe, ami így is piros lesz egy kicsit.

És most már mindig harangozni fognak?

Megvonja a vállát, közben közös kanalunkkal apróra törí a krumplit.

Nagy a felfordulás. Nekem nem megy vonatom haza, de valakinek úgyis dolgozni kell, sokan be se jöttek máma. A főnővér a kápolnában ücsörög, és mormog magában órák óta. Akkor meg minek jön be az ilyen. Bennragadtunk, kinn meg kitért a háború.

A harang megint megszólal, teljesen ütemtelenül, hol röviden, hol hosszabban hagyják szólni. Szemben, a szélső ágyon feltérdel egy kisfiú.

A főnővér, valamikori apáca, abban a pillanatban, hogy a nép el kívánta törölni az előző hatnyolc évet, maga is visszament időben, és a főorvossal kinyitatta az üzemen kívül helyezett kórházi kápolnát. Ettől kezdve a forradalom végéig és egypár merész napig tovább, minden délben meghúzták a harangot. A nővérek közül többen felfedték apácamúltjukat (alig néhány éve öltöztette őket át a rendszer), és felsorakoztak a kápolnamegnyitó ceremónián, ahonnan kísért szemmel, üveges tekintettel tértek vissza a munkába, hangszínt és arckifejezést váltva. Az is, aki egy nappal korábban alpári módon szidalmazta anyámat, amiért nem bírta kivárni azt a pár órát, amíg megérkezik az ágytál. Ki tudja, honnan, lassan előkerültek a misekönyvek, feszületek, rózsafüzérek, a magatehetetlenül fekvő, kiszolgáltatott betegek pedig pillanatok alatt új kórházba kerültek. Anélkül, hogy elhagyták volna a kórtermüket. Anyám azt mondja, pár óra elég volt a helyi rendszerváltáshoz. Amihez közel ötven évvel később rendeletek kellettek, az itt egypár nap alatt elrendeződött: az állami kórház mintha visszakerült volna az egyház kezébe.

Mások a huszonnégy óra alatt erősen megfogyatkozott személyzetből úgy gondolták, hogy a rendszer megjavításának reményére a betegek is felgyógyulnak rögtön, ezért a kórházban rekedt orvosok és főleg ápolók elindították a saját forradalmaikat. Nem tudni, a László egyéb osztályain mi zajlott, ahol mondjuk műteni is kellett, a gyógyíthatatlan Heime Medinesek egyszer csak magukra maradtak a vallási áhítattal megtelt kórtermekben.

Állítólag már lőnek is a felkelők és a nem felkelők egymásra. Nem tudok a családomról, de más se a sajátjáról. Érkeznek hírek a városból, csak látogatók nem. A szimfonikus zene mellett ingerült férfihangokat hallani a rádióból, nem értem, mit mondanak, a szavak visszaverődnek a folyosó csempéjéről. Az egyik kisfiú, talán a legkisebb sírni kezd. Szerencsére éppen hozzák az ebédet, harangszóra, már második napja. Azt mondják, vidéken nem történik semmi. Nem is értem, miért kéne, mi például jól megvagyunk, akárcsak az összes ismerős. Egy háborút évszám szerint már megéltem, mentünk faluról falura a front elől, a halottnak hitt apám, a férfi a családi fényképekről, csak a béke első teljes esztendejében került elő. Halottunk nem volt, folytattuk az életünket.

Mire megszoktam a mozdulatlanságot, kezddetek hozzászokni a háborúhoz. Csak-hogy most nem fogok tudni elmenekülni, maradok ezen az ágyon, ami már a sokadik réteg festékből is ledobott egy darabot.

Szalai Júlia

REJTETT FELHAJTÓERŐK: A SIKERES NAGYVÁLLALKOZÓK CSALÁDI HÁTTERÉRŐL*

Nagyvállalkozó az emberből soha nem teljesen véletlenül és nem is egyik pillanatról a másikra lesz. Igaz, a szerencsének sokszor (talán: mindig) van némi szerepe a dologban; meg az is igaz, hogy az elindulást kétes vagy akár kárhoztatható lépések sora kísérheti. Mindez azonban nem változtat azon a tényen, hogy a sors kegye, a busás örökség, a nagy vagyon, a bőkezű rokonai támogatás, sőt a jó összeköttetések mozgósítása vagy a nyílt vesztegetés sem elég másra, mint legfeljebb a megalapozásra – ezekből a „hozományokból” vállalkozni és tartósan lábon maradni nem lehet. Ahogyan azt a témával foglalkozó klasszikus gazdaságtörténeti és szociológiai munkák mellett immár friss kutatásokból és az elmúlt másfél évtized hazai tapasztalataiból is megtanulhatuk;¹ a kedvező körülményeken és a „csillagok állásán” túl a sikeres vállalkozói karrierhez ugyanis családi és közösségi feltételek, sajátos képességek, valamint az életút során felhalmozott ismeretek és készségek egész tárháza szükségeltetik.

Ez a megfontolás vezetett bennünket, amikor Laki Mihállal és munkacsoportunk időközben elhunyt harmadik tagjával, Vajda Ágnessel hozzáfogtunk, hogy szociológiai, közgazdasági, gazdaságstatisztikai módszerek ötvözetére épülő empirikus kutatás¹ révén igyekezzünk összerakni az ezredfordulóra a magyar gazdaság élvonalába emelkedett vállalkozók egykori „hozományának” alkotóelemeit, továbbá megtudni, hogy mit is kezdtek azzal az ún. *átalakulás* éveiben. Közlelebbről arra voltunk kívá-
n-

* A tanulmány az ezredforduló magyar nagyvállalkozóiról Laki Mihállal írt könyvünk családtörténeti fejezetének némileg átdolgozott változata. A könyv VÁLLALKOZÓK VAGY POLGÁROK? címmel a közeljövőben jelenik meg az Osiris Kiadó gondozásában.

¹ E helyütt nem térhetünk ki a kutatás módszertanának, mintavételi eljárásának és elemzési technikáinak részletes ismertetésére. Annyit azonban fontos kiemelnünk, hogy a vizsgálat törzsét az a közel félszáz strukturált mélyinterjú adta, amelyeket a gazdaság különböző ágazataiban és az ország különböző területein tevékenykedő, legalább egymilliárd forintnyi éves forgalmat lebonyolító és több száz embert foglalkoztató cégek élén álló tulajdonos-menedzser vállalkozókkal folytattunk. A mintegy másfél órás mélyinterjú kérdésblokkjai a vállalkozás történetének és jelenlegi működtetésének részletes feltérképezésén túl beszélgetőpartnereink élet- és munkaútjának, a tanulás iskolai és azon kívüli formáinak, gyermekkori, illetve mai családi, baráti és közösségi kapcsolatrendszerük, valamint életformájuk meghatározó elemeinek megismerésére irányultak, továbbá igyekeztek feltárni közéleti részvételük és politikai, világnézeti beállítódásuk néhány fontos vonását.